

Innspill til pelsdyrutvalget fra Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet

Pelsdyrutvalget har bedt oss gjøre greie for vårt syn på tema og problemstillinger i utvalgets mandat. Utvalget spør konkret om innspill på endringer i pelsdyrs velferd de senere år.

Dyrebeskyttelsen Norge har jobbet med pelsdyrproblematikken i en årrekke. Siden 2008 har vi sammen med og Nettverk for dyrs frihet utført over 250 uanmeldte inspeksjoner i norske pelsdyrfarmer. På bakgrunn av både praktisk og faglig arbeid med pelsdyroppdrett har vi gode forutsetninger for å uttale oss om temaet. Vi har valgt å fokusere på utviklingstrender ved norsk pelsdyrproduksjon som vi mener ikke har fått nok oppmerksomhet i den pågående debatten.

Innhold:

1. Dyrevelferdsutvikling hos norske pelsdyr

- 1.1. Gruppeoppstalling har forverret dyrevelferden for mink.
- 1.2. Pelsdyrene blir stadig større - dyrevelferden blir stadig verre.
- 1.3. Lynnet til mink har blitt forverret: nysgjerrig norsk mink er byttet ut med redd dansk mink.
- 1.4. Øvrige merknader vedrørende dyrevelferdsutviklingen de senere år.

2. Bærekraftig utvikling?

- 2.1. Mer minkgjødsel på Jæren rammer norsk matproduksjon.
- 2.2. Import av mink fra Danmark - en trussel mot folkehelsen?
- 2.3. Strukturelle utviklingstrender ved den norske pelsdyrproduksjonen.

Del 1. Dyrevelferdsutvikling hos norske pelsdyr

1.1. Gruppeoppstalling har forverret dyrevelferden for mink

Under våre inspeksjoner på norske pelsdyrfarmer fra 2008 og frem til i dag, har vi observert at klatrebur med gruppeoppstalling har gått fra å være en sjeldenhet til å bli den dominerende oppstallingsformen.

Sammenhengen mellom innføring av gruppeoppstalling hos mink og redusert dyrevelferd er veletablert i internasjonal pelsdyrforskning:^{1 2 3} *"Blandt forskere, som arbejder med mink, er der derfor enighed om at et stop for gruppeindhusning ville være et stort skridt mod bedre dyrevelfærd."*⁴ Danske forskere har i en offisiell uttalelse understreket at *"De potentielle velfærds-mæssige fordele ved gruppeindhusning [...], opvejer ikke de velfærds-mæssige ulemper i form af bidskader."*⁵ Sammenlignet med par-oppstalling i tradisjonelle bur, gir gruppehold en betydelig økt forekomst av aggresjon, biteskader og død fra september til pelsing. Gruppehold med fire dyr gir mer problemer enn med tre.⁶ Fire dyr i burene ser ut til å være hovedregelen i Norge.⁷ Gruppeoppstalling medfører også at tilsyn av enkelt dyr blir vanskeligere.

Overgangen til klatrebur/gruppeoppstalling har ironisk nok skjedd i en periode med intens offentlig oppmerksomhet rundt skader på pelsdyr. Klatreburene kan være deler av årsaken til at våre og Mattilsynets⁸ inspeksjoner faktisk har sett en økning i alvorlige skaderelaterte avvik i minkbesetninger. Til tross for at dyrevelferdsproblemene assosiert med gruppeoppstalling har vært velkjente, inneholdt også den nye pelsdyrforskriften fra 2011 krav⁹ som i *praksis* garanterer at minimum 50% av burene på alle norske minkfarmer vil være klatrebur.

Den mest vesentlige regelverksendringen for minkproduksjonen i den nye forskriften har dermed bidratt til redusert dyrevelferd. På den annen side har forskriftsendringen tvunget gjennom et effektivt strukturrasjonaliseringstiltak som har gitt en vesentlig økning av skinnproduksjonen til

¹ Møller, S.H., Hansen, S.W. og Malmkvist, J., 2011. Velfærd hos mink. Århus universitet: internrapport nr 104, april 2011.

² Hansen, S.W. & Møller, S.H., 2012. Mink's adaptation to group housing in practice. Proceedings of the Xth International Scientific Congress in fur animal production. Scientifur Vol. 36 (3/4): 350-359.

³ <http://anis.au.dk>, 2012. Gruppeliv er ikke alltid lykken:

<http://anis.au.dk/aktuelt/nyheder/vis/artikel/gruppeliv-er-ikke-altid-lykken/> [lesedato: 4.3.2014]

⁴ <http://anis.au.dk>, 2012. Gode muligheter for høy velfærd hos mink.

<http://anis.au.dk/aktuelt/nyheder/vis/artikel/gode-muligheder-for-hoej-velfaerd-hos-mink/> [lesedato: 4.3.2014]

⁵ Hansen, S.W. og Møller, S.H., 2009. Uttalelse vedrørende gruppeindhusning af mink. Århus universitet: brev til det danske justisministeriet, datert 18.12.2009.

⁶ Hansen, S.W., 2012. Bidmærker er tegn på aggression blandt mink. Århus universitet: Dca rapport nr. 010: Temadag om aktuell minkforskning, s. 20-24.

⁷ Figur 6 i: Hovland, A.L. og Rød, A.M.S., 2012. Lynnekartlegging av norske pelsdyr 2011: resultater fra gjennomføring av fôrtesten på rev og pinnetesten på mink. UMB: Rapport pr. 29. juni 2012 - Endelig.

⁸ Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet (2012). Mattilsynets kontroll med pelsdyrnæringen. http://www.dyrsfrihet.no/sites/dyrsfrihet.no/files/rapport_pelsdyrnaeringen_web.pdf

⁹ Forskrift om hold av pelsdyr §25: "I tiden mellom pelsing og valping, med unntak av paringstiden, skal dyrene ha adgang til et tilleggsareal på minst 75 % av minste tillatte areal, som kan være i et øvre plan."

relativt beskjedne investeringskostnader. En oppdretter som monterer en ny etasje på alle sine tradisjonelle bur vil kunne øke produksjonen med tett opp mot mot 100%.

1.2. Pelsdyrene blir stadig større - dyrevelferden blir stadig verre

Blåreven lider av ekstrem overvekt. Økt størrelse har vært det primære målet i blårevproduksjonen de siste 20 årene,^{10 11 12} og stadig nye størrelseskategorier på reven ser dagens lys. Det største tilbudet av blårev på inneværende sesongs Saga-auksjon er i størrelse 60¹³, noe som tilsvarer en skinnlengde (eksklusiv hale) på minimum 142 cm og en levende kroppsvekt på opp mot 25 kg. Til sammenligning veier en vill voksen fjellrev (samme art) mellom 2 og 5 kg.¹⁴

Økt størrelse og fedme hos blåreven har medført en rekke negative velferdsfaktorer for dyrene, bl.a. bevegelsesproblemer, beinstillingsproblemer, diaré,¹⁵ og store påkjenninger på indre organer. Det nordiske pelsforskningsmiljøet er klare i sin kritikk: *“What is needed... [is] changes in feeding regime and breeding animal selection in order to decrease the number of too fat foxes, and along with this the number of foxes suffering from obesity-related problems.”*¹⁶

Under våre mange inspeksjoner har vi observert at selv avlsdyrene som regel har varierende grad av beinstillingsproblemer (sålegjengere). Avlsdyr skal i følge regelverket være utvalgt på grunnlag av god fysisk kondisjon og fravær av arvelige defekter. Utover høsten har vi observert valper som er så tunge at de ikke klarer å komme seg opp på liggehyllen. Pelsdyrnæringens handlingsplan for dyrevelferd omtaler ikke blårevens størrelse/ekstreme overvekt.

¹⁰ Kempe, R., Koskinen, N., Mäntysaari, E. and Strandén, I., 2010. The genetics of body condition and leg weakness in the blue fox (*Alopex lagopus*). *Acta Agriculturae Scandinavica, Section A* 60: 141-150.

¹¹ Peura, J. 2013: Optimization of the current breeding scheme for blue fox. PhD dissertation, Department of Agricultural Sciences University of Helsinki. Department of agricultural sciences publications 2013:19.

¹² For beskrivelse av vektutvikling: Akre, A.K., Hovland, A.L., Bakken, M., Braastad, B.O., 2008. Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production - A Report to the Norwegian Scientific Committee for Food Safety. Norwegian University of Life Sciences, project no. 317031 M.

¹³ http://www.sagafurs.com/sv/auctions_home/auctions_info [lesedato: 28.2.2014]

¹⁴ <http://www.npolar.no/no/arter/fjellrev.html> [lesedato: 4.3.2014]

¹⁵ Kempe, R., Koskinen, N., Mäntysaari, E. and Strandén, I., 2010. The genetics of body condition and leg weakness in the blue fox (*Alopex lagopus*). *Acta Agriculturae Scandinavica, Section A* 60: 141-150.

Peura, J. 2013: Optimization of the current breeding scheme for blue fox. PhD dissertation, Department of Agricultural Sciences University of Helsinki. Department of agricultural sciences publications 2013:19.

¹⁶ Ahola, L.K., Huuki, H., Hovland, A.L., Koistinen, T., og Mononen, J., 2012: WelFur – foxes: the inter-observer reliability of the WelFur health measures, and the prevalence of health disorders on fox farms during the growth period. I Larsen, P.F. et al. (eds.), *Proceedings of the Xth International Scientific Congress in fur animal production*, s.441-447. Wageningen Academic Publishers 2012.

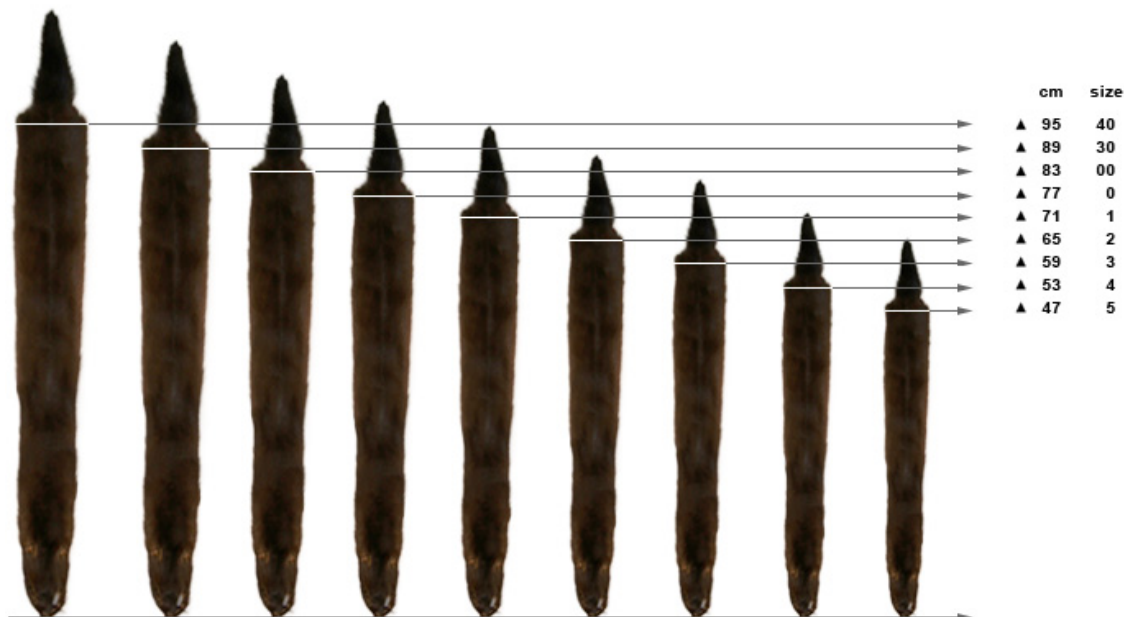
Illustrasjon: De kommersielle størrelseskategoriene illustrerer størrelsesutvikling på blårevskinn. I dag selges skinn hovedsaklig i str 40-60 Str. 60 er ikke avbildet. (hentet fra Saga Furs)

Også minken har blitt vesentlig større og føres mer intensivt enn tidligere. Fra Danmark vet vi at minken vokser 2,3% årlig: *“Hvis denne utvikling fortsætter, vil minkene snart blive for store til de bure og redekasser, de går i, og erfaringerne fra andre dyrearter viser, at der med stor sikkerhed vil opstå problemer med dyrenes sundhed og velfærd.”*¹⁷ Overføring utover høsten resulterer i velferdsproblemer som gult fett, akutt hjertedød, våtbuk og urinstein.¹⁸

Som for blåreven medfører størrelsesutviklingen stress og atferdsproblemer når avlsdyrene gjennom restriktiv fôring slankes frem mot parring. Intensiv fôring og overvekt bidrar til at både minken og blåreven fremstår som rolige i hele vekstfasen. Fysisk inaktivitet er imidlertid ikke et tegn på tillitsfullhet. Når dyrene settes på restriktive dietter og blir slankere økes aktivitetsnivået dramatisk og dyrene blir vanskeligere å håndtere. Pelsdyrnæringens handlingsplan for dyrevelferd omtaler ikke minkens størrelse/overvekt.

¹⁷ Møller, S.H., 2012. Hvordan undgår man at de kommende avlsdyr bliver for fede om efteråret? Århus universitet: Dca rapport nr. 010: Temadag om aktuell minkforskning, s. 65-69.

¹⁸ Norsk Pelsdyrslag, 2011. Dyrevelferd hos pelsdyr, s.59. (Pensumshefte for kompetansekurs for pelsdyrhold i Norge)

Illustrasjon: De kommersielle størrelseskategoriene illustrerer også størrelsesutvikling hos mink (hentet fra Saga Furs)

1.3. Minken har blitt mindre tillitsfull: nysgjerrig norsk mink er byttet ut med redd dansk mink.

Lynnekartleggingsstudier ble utført på norske pelsdyrfarmer i 2004¹⁹ og 2011.²⁰ Resultatene viste en dramatisk forverring i minkens lynne-egenskaper. Fra 2004 til 2011 ble andelen mink som ble kategorisert som "nysgjerrige" mer enn halvert fra 80% til 37%, og andelen "fryktsomme" dyr økte fra 3% til hele 28%. Resultatene peker entydig i retning av at minken har blitt mindre tillitsfull.

Hovland og Rød, forskerene bak lynnekartleggingen i 2011 velger likevel å ikke anerkjenne disse resultatendringene. De sier at årsaken til endringene er usikre. Uten i det hele tatt å vurdere om endringene skyldes endrede lynne-egenskaper hos minken, spekulerer de i om "*ulikheter i tolkningen av utforskning og frykt*" kan ha bidratt til at flere mink ble kategorisert som nysgjerrige i 2004. Ettersom "detaljene" om dette ikke var "spesifikt definert" i 2004, konkluderer forskerene at resultatene ikke kan brukes som basis for sammenligning.

Forskernes spekulasjoner kan selvsagt ikke motbevises, men det virker merkelig at en lynnetest, som skal være så enkel og pålitelig at oppdrettere *uten* opplæring skal kunne bruke den, må være "spesifikt definert i detalj" for at den skal kunne skille mellom nysgjerrighet og frykt.

¹⁹ Johannessen, K.R., 2004. Kartlegging av lynne hos pelsdyr. Resultater fra KSP-runde 2004. Internrapport Norges Pelsdyrslag.

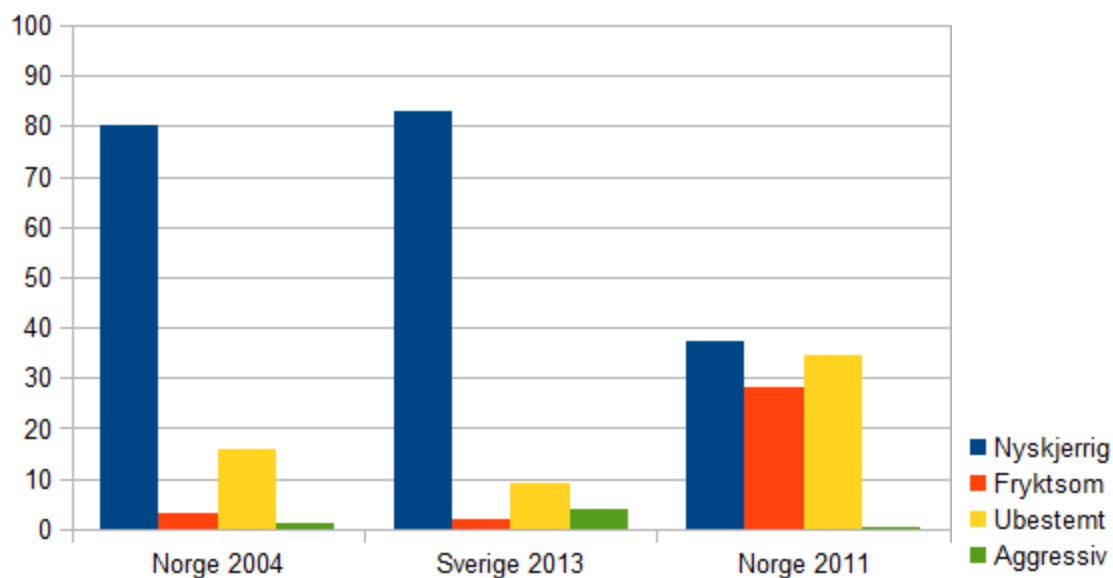
²⁰ Hovland, A.L. og Rød, A.M.S., 2012. Lynnekartlegging av norske pelsdyr 2011: resultater fra gjennomføring av fôrtesten på rev og pinnetesten på mink. UMB: Rapport pr. 29. juni 2012 - Endelig.

Det har imidlertid eksistert utviklingstrender i norsk minkproduksjon som kan forklare nedgangen i de ønskede, og økningen i de uønskede, atferdsegenskapene hos mink. I den aktuelle tidsperioden har den "norske minkstammen" gradvis blitt byttet ut: "*Mange besetninger, særlig i Rogalandsdistriktet har bygget opp nye minkstammer med import fra Danmark. [...] Vi ser at gode avlsdyr fra dette området sprer seg til andre distrikter også*"²¹ (Norsk Pelsdyrblad, 2012).

Hovland og Rød konkluderte da også at resultatene fra den norske 2011-studien isolert sett var i relativt god overensstemmelse med danske resultater.²² Det norske avlsarbeidet for mer tillitsfulle dyr kan dermed ha blitt nullet ut og erstattet med en langt mindre tillitsfull, men desto mer lønnsom, dansk mink.

Denne forklaringsmodellen støttes av nyere lynnestudier²³ på den svenske og kanadiske "minkstammen". Disse studiene viser at svensk og kanadisk mink har tilnærmet identiske lynneegenskaper som de man kom frem til i den norske undersøkelsen fra 2004 (og som Hovland og Rød i ettertid har vurdert som ugyldige for sammenligning). Resultatene fra de norske lynnekartleggingene indikerer derfor følgende utvikling: 1) I 2004 hadde norsk mink et lynne som var på linje med det man fortsatt finner i Sverige og Kanada; 2) I 2011 hadde norsk mink fått forverret lynne til et nivå som var på linje med dansk mink.

Figur 1.3.1: Resultater fra lynnekartlegging på mink fra Norge og Sverige. Nyere danske tall er ikke tilgjengelige, men skal "være i relativt god overensstemmelse med" resultatene fra den norske 2011-studien.

²¹ Norsk pelsdyrblad, 3, 2012, s. 19.

²² Alle minkfarmene som ble undersøkt i studien var forøvrig fra Rogaland.

²³ Olofsson, L., Andersson, A.M. og Wallgren, P., 2013. Fear in Swedish farmed mink. I Hötzel, M.J., og Filho, L.C.P.M, (red.): ISAE 2013 - Applied ethology, s. 138.

Arv forklarer ikke hele domestiseringsprosessen. Relasjonen mellom dyr og menneske er også viktig for å få tillitsfulle dyr. I perioden 2004-2011 har det skjedd en utvikling mot stadig større og mer driftsrasjonelle minkfarmer. Ifølge tall fra statens landbruksforvaltning økte den gjennomsnittlige størrelsen på norske minkfarmer med 81% fra 2004 til 2011 (se fig. 2.3.1, s.14). Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning²⁴ har påpekt at “*det kan neppe herske tvil om at arbeidsforbruket i næringa er drastisk redusert i løpet av 2000-tallet.*” At røkter bruker stadig mindre tid pr. dyr betyr at minkens tilvenning til mennesker blir dårligere utviklet.

Pelsdyrnæringen fikk i dyrevernmeldingen (St.meld. nr. 12: 2002-2003. Om dyrehold og dyrevelferd) en 10-års frist på å vise til vesentlige forbedringer av dyrenes mentale helsetilstand. Minknæringen har gjennom massiv strukturrasjonalisering og import av danske avlsdyr vist at de ikke har tatt oppgaven på alvor.

1.4. Øvrige merknader vedrørende dyrevelferdsutvikling de senere år

Høy valpedødelighet hos norske pelsdyr. I Norsk pelsdyrblad²⁵ fremkommer det i 2006 at valpedødeligheten har vært stabil fra nivået som ble beskrevet i dyrevernmeldingen. I 2006 var dødeligheten etter 3 uker: mink 16%, sølvrev 15%, blårev 22%, og krysningsrev 24%. Pelsdyrnæringen har gjennom avlssystemet Sampo årlige oppdateringer på valpedødelighet, men de har (oss bekjent) ikke offentliggjort nye tall etter 2006. Tallene frem til 2006 indikerer at pelsdyrnæringen har den høyeste dødeligheten av alle de norske husdyrnæringene. Likevel blir ikke valpedødeligheten omtalt i pelsdyrnæringens handlingsplan for dyrevelferd.

Valpedrap hos sølvrev. Vi har ikke kommet over ny informasjon som beskriver omfanget eller utviklingen av problemet som ble beskrevet i dyrevernmeldingen. Tilsynsrapporter fra Mattilsynet refererer til at militære overflygninger har forårsaket omfattende dyretragedier opp gjennom årene. Forsvaret har ikke besvart vår innsynshenvendelse på oversikt over saker og utbetalte erstatningsbeløp. Pelsdyrnæringens handlingsplan for dyrevelferd omtaler ikke valpedrap.

Krysningsreven ikke vurdert i velferdssammenheng. I dyrevernmelding ble det foreslått at oppdrett av hybridarten burde revurderes, men krysningsreven var ikke med i lynnekartleggingen. Krysningsreven er steril og kan selvsagt ikke avles på, men den er like fullt et resultat av blå- og sølvrevavl. I tråd med tidligere antakelser fra norske forskere,²⁶ er vårt inntrykk fra egne inspeksjoner at krysningsreven er langt mer aggressiv enn annen rev. Vi har mottatt ubekreftet informasjon fra kilder med tilknytning til pelsdyrnæringen om at krysningsreven i praksis er umulig å håndtere uten nakketang, og at spesialkonstruerte valpetenger brukes på valpene fra

²⁴ Hovland, I. og Bøe, E, 2012. Pelsdyrhold i Norge - avvikling, arbeidsforbruk og selskapsform. Nilf notat 2012-21, s. 14.

²⁵ Norsk pelsdyrblad, 2006.

²⁶ Akre, A.K., Hovland, A.L., Bakken, M., Braastad, B.O., 2008. Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production - A Report to the Norwegian Scientific Committee for Food Safety. Norwegian University of Life Sciences, project no. 317031 M.

ung alder.

Manglende faktaopplysninger, manglende åpenhet og manglende konkrete målsettinger.

Sammenlignet med de øvrige husdyrnæringen²⁷ markerer pelsdyrnæringen seg med mangelfulle/fraværende statistiske opplysninger om skader, og manglende åpenhet om statistiske opplysninger om dødelighet. Sammenlignet med de øvrige husdyrnæringenes handlingsplaner markerer pelsdyrnæringens handlingsplan seg med et nesten komplett fravær av konkrete, tallfestede og etterprøvbare målsettinger og tiltak. 18 tiltak i handlingsplanen begynner med ordene “*økt fokus på*”.

²⁷ Se animalia.no og den Animalas årlige utgivelse “Kjøttets tilstand”

Del 2. Bærekraftig utvikling?

2.1. Mer minkgjødning på Jæren rammer norsk matproduksjon

Halvparten av norsk minkproduksjon foregår på Jæren. Selv uten mink er Jæren Norges mest husdyrtette område og landbruket der står for en stor del av den nasjonale matproduksjonen. Når miljøvareforskriften er ferdig tilpasset EU-regelverket kan de 52 minkoppdretterne på Jæren legge beslag på 1/8 av det totale fulldyrka spredearealet i de fem sentrale Jærkommunene.²⁸ Dette vil i praksis medføre en kraftig reduksjon i matproduksjonen.

Kravet til spredeareal avhenger av fosformengden i gjødsla, og de norske normtallene for mink har ikke blitt oppdatert siden 80-tallet. Allerede den gang ble tallene kritisert for å være for lave.²⁹ I Danmark, der næringsverdiene i gjødsla oppdateres årlig, har myndighetene kommet frem til at mink skiller ut tre ganger så mye fosfor som det de norske normtallene tilsier.³⁰ Overført til norske forhold ville disse gjødselverdiene ha medført at spredearealet for minkproduksjonen måtte tredobles.

EUs rammedirektiv for vann³¹ medfører at Norge må skjerpe inn kravene for gjødselspredning, og gjødselvareforskriften er i skrivende stund under revisjon. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning har i den anledning utredet konsekvensene for husdyrproduksjonen i Rogaland dersom arealkravet for gjødselspredning økes med 60% til 6,4 daa/GDE: "Økes kravet til areal til svensk nivå, 6,4 dekar per gjødseldyrenhet, vil det tilsvare en reduksjon i husdyrholdet tilsvarende nesten hele dagens svinehold i fylket, eller 40 prosent av alt storfehold."³² Utsagnet illustrerer med all tydelighet sammenhengen mellom tilgjengelig spredeareal og matproduksjon på Jæren.

Oppdaterte tall for minkens fosforutskillelse og et innskjerpet arealkrav i tråd med EU-reglementet kan dermed medføre at spredearealet for de omtrent 450.000 minkene³³ i de fem jærkommunene må økes fra 7.500 til 36.000 dekar fulldyrka jord.³⁴ Disse beregningene er

²⁸ Hå, Time, Klepp, Sandnes og Sola er fem av de seks kommunene i Norge med minst spredeareal pr GDE. Kilde: Knutsen, H. og Magnussen, A.Z., 2011. Gjødselvareforskriften er under revisjon – mulige konsekvenser for jordbruket i Rogaland. Niif, Notat 2011-10.

²⁹ Tjeldflaat, L.O., 1988. Pelsdyr i Rogaland: Registrering av forurensning fra pelsdyrfermer. Fylkesmannen i Rogaland, miljøvernavdelingen.

³⁰ Norge - 0,35 kg P pr. årstispe. Danmark - 1,04 kg P pr årstispe. Kilder: Hanne Damgaard Poulsen (ed.): Normtal for husdyrgødning 2013: http://anis.au.dk/fileadmin/DJF/Anis/Normtal_2013_2.pdf; Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav:

http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-07-04-951/KAPITTEL_6#KAPITTEL_6

³¹ http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/eu/Utrykt_vedlegg_300L0060%20_2_.pdf

³² Knutsen, H. og Magnussen, A.Z., 2011. Gjødselvareforskriften er under revisjon – mulige konsekvenser for jordbruket i Rogaland. Niif, Notat 2011-10. (s.48).

³³ 75.000 årstisper med 5 valper i gj.sn. Antall årstisper er basert på pt-900 statistikk fra statens landbruksforvaltning pr. 01.01.2013. I tillegg har vi lagt til 9.000 tisper fra to farmer hvis eierstruktur (AS) ekskluderer dem fra å bli inkludert i slf-statistikken (Gjesdal Pels AS og Fellesdrift AS).

³⁴ Regnestykke: 7.500 dekar (ekisterende spredearealkrav) x 3 (-dobling i fosformengde pr. dyreenhet) x 1,6 (60% økning i dekar/GDE)

gjort på grunnlag av minkbestanden i de fem kommunene ved inngangen av 2013. Minkproduksjonen på Jæren er imidlertid inne i en sterk vekstfase.³⁵ En rekke store farmer er kommet til i løpet av 2013 og flere andre er under planlegging. Dette medfører at minkproduksjonens beslag på spredeareal på Jæren bare vil øke i årene fremover.

Ser man minkoppdrett opp mot matproduksjon og miljøhensyn på Jæren, er det vanskelig å se veier som leder til "bærekraftig utvikling". Dagens utvikling indikerer tvert i mot at minkproduksjonen er blant de største truslene mot landbruk og matproduksjon i dette området. Og inntil nye krav for spredning av minkgjødelse er på plass er minkproduksjonen også blant de største truslene mot miljøet.

2.2. Import av mink fra Danmark - en trussel mot folkehelsen?

Antibiotikaresistente MRSA bakterier representerer et stort potensielt folkehelseproblem.

Pelsdyrnæringens import av levende mink fra Danmark kan være et stort hull i det nasjonale forsvaret mot MRSA.

MRSA er et utbredt problem i europeisk landbruk. I Norge har det bare blitt avdekket enkelttilfeller og myndighetene har målsetting om å holde husdyrholdet MRSA-fritt.³⁶ Med et lavt antibiotikaforbruk i landbruket er den viktigste trusselen mot en gunstig resistenssituasjon i norsk husdyrhold import av levende dyr. I Norge er det bare to husdyrnæringer som i de senere år har importert levende dyr i nevneverdig grad: fjørfe og pelsdyrnæring.

For fjørfe har importen medført en eksplosiv utvikling når det gjelder antibiotikaresistente ESBL-produserende bakterier.³⁷ For pelsdyr er konsekvensen av importen ukjent; det finnes ingen overvåkingstiltak knyttet til antibiotikaresistens hos pelsdyr og importen har tilsynelatende foregått under radaren til NORM-vet.³⁸

De importerte pelsdyrene har i all hovedsak vært avlsdyr av mink fra Danmark. Det nøyaktige omfanget er ukjent, men følgende sitat fra Norsk Pelsdyrblad kan gi en pekepinn: "*importer fra Danmark dominerer sterkt i de mest intensive distriktene våre*".³⁹ Importen antas å ha vært særlig høy i forbindelse med plasmacytose-saneringsprosjektet på Jæren rundt 2011.⁴⁰

³⁵ Tveter, T.C., 2012. Rogaland er pelsfylke nummer én. Norsk pelsdyrblad,3-2012.

³⁶ Mattilsynet, 2013. "Mattilsynet tar opp kampen mot MRSA":

http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/svin/mattilsynet_tar_opp_kampen_mot_mrsa.10950 [lesedato:2.3.2014]

³⁷ Mattilsynet, 2013. "Antibiotikaresistente bakterier i kyllingkjøtt":

http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/fjorfe/funn_av_antibiotikaresistente_bakterier_i_kyllingkjott.10137 [lesedato:2.3.2014]

³⁸ Importen av levende pelsdyr er i motsetning til import av øvrige produksjonsdyr ikke statistikkført i NORM/NORM-Vets årlige rapporter (s.14). <http://www.vetinst.no/Publikasjoner/Norm-Vetrappen>

³⁹ Norsk Pelsdyrblad, 3, 2012, s. 20.

⁴⁰ Ut fra våre opplysninger har importen midlertidig stoppet opp det siste året som følge av valpesykestatusen i Danmark.

I Danmark er det mistanke om MRSA i minkbesetninger og at bakterien har smittet fra mink til mennesker.⁴¹ MRSA er allerede et stort problem i den danske svinenæringen, og avfall fra slakteindustrien brukes som minkfôr. Svineproduksjonen er spesielt utsatt for MRSA, og det er verdt å merke seg at de fleste danske minkene som har blitt importert til Norge har endt opp på Jæren der den norske svinetettheten er på sitt høyeste.

Import av dansk mink medfører også en generell resistensproblematikk hos mink,⁴² noe som har utviklet seg som følge av et høyt antibiotikaforbruk i den danske minkproduksjonen. I 2012 var forbruket 5.400 kg virkestoff.⁴³ Samme år ble det til sammenligning brukt 6.161 kg på alle norske landdyr totalt.⁴⁴ Pelsdyr utgjør bare 1% av biomassen av Danmarks produksjonsdyr, men pelsdyrnæringen står for hele 5% av antibiotikaforbruket i dansk landbruk.⁴⁵

2.3. Strukturelle utviklingstrender ved den norske pelsdyrproduksjonen

“Strukturutviklinga har gått nådeløst fort fra 1980 og fram til i dag [...] Ein start nå krevjer store grunnlagsinvesteringer før ein i det heile har sett opp eit hus. Dette gjør småskala drift bortimot umogleg. Kravet til kapital vert tilsvarande stort, og kombinasjonsdrift med anna husdyrhald lite aktuelt.” - Norsk Pelsdyrblad, 2014⁴⁶

“Minkproduksjonen i Rogaland øker, og flere farmer er under planlegging. De nye farmene er store og moderne. Dette er real husdyrproduksjon og ikke noe attåtnæring”
- Norsk Pelsdyrblad, 2012⁴⁷

Siden 1989 har antall pelsdyrfarmer i Norge blitt redusert fra 2324⁴⁸ til 274.⁴⁹ Nedleggelsene har hovedsak kommet i revenæringen. Siden 1996 har antall revefarmer blitt redusert fra 1076 til 182, mens antallet minkfarmer bare har blitt redusert fra 151 til 121. I samme periode ble

⁴¹ ekstrabladet.dk, 2013. Frygtet bakterie rykket ind på minkfarme:
<http://ekstrabladet.dk/kup/sundhed/article2139098.ece> [lesedato:3.3.2014]

kopenhagenfur.com/da, 2013. MRSA er måske også i minkbesætninger:
<http://www.kopenhagenfur.com/da/nyheder/2013/oktober-2013/mrsa-er-maaske-ogsaa-i-minkbesaetninger>
[lesedato:3.4.2014]

⁴² Struve, T., og Kragh, M., 2013. Unødig brug af antibiotika truer menneskers sunnhed. Tidsskrift for dansk pelsdyravl, 6-2013, s.6-11.

⁴³ DANMAP 2012. Use of antimicrobial agents and occurrence of antimicrobial resistance in bacteria from food animals, food and humans in Denmark. ISSN 1600-2032

⁴⁴ NORM/NORM-VET 2012. Usage of Antimicrobial Agents and Occurrence of Antimicrobial Resistance in Norway. Tromsø / Oslo 2013. ISSN:1502-2307

⁴⁵ Struve, T., og Kragh, M., 2013. Unødig brug af antibiotika truer menneskers sunnhed. Tidsskrift for dansk pelsdyravl, 6-2013, s.6-11. (fig.3)

⁴⁶ Eidøy, O.A., 2014. Norsk pelsdyrblad, 1-2014, s.31

⁴⁷ Tveter, T.C., 2012. Norsk Pelsdyrblad, 3-2012, s.10.

⁴⁸ Statistisk sentralbyrå, 1993. Landbruksteljing 1989, hefte V, Husdyr. ISBN 82-537-3680-0

⁴⁹ Tall og utregninger basert på Sif's statistikk fra søknader om produksjonstilskudd i jordbruket.

reveproduksjonen mer enn halvert, mens den totale minkproduksjonen har blitt mer enn tredoblet (se tabell 2.3.1.).⁴⁹

Trenden er entydig: minkproduksjonen vokser og reveoppdretterne blir færre. Ved slutten av inneværende sesong ventes en ny bølge av reveoppdrettere som legger ned produksjonen. Markedet har snudd og flere har ikke tilpasset farmen de nye regelverkskravene som trår i kraft neste år. Mange oppdrettere er også rundt pensjonalden. Ved utgangen av 2014 vil 54 av reveoppdretterne registrert i 2013 være over 60 år, og 20 av disse vil være over 67 år.⁵⁰

Revefarmene ligger ofte i distriktene, mens minkproduksjonen i hovedsak foregår i de sentrale jordbruksområdene. Bruker vi offisielle kategoriseringer for sentralitet i Norge⁵¹ finner vi i at 67,6% av norsk minkproduksjon i 2013 var lokalisert i kommuner kategorisert som "storbyer", "mellomstore byer" og "småbyer".⁴⁹ 79,3% av reveproduksjonen var lokalisert i kommuner kategorisert som "bygdesentra" og "periferi". Forskyvningen av pelsdyrproduksjonen fra rev til mink betyr derfor også en sentralisering av den norske pelsdyrnæringen. Ved inngangen til 2013 var halvparten (49,6%) av minkproduksjonen i Norge lokalisert til fem kommuner på Jæren.⁴⁹

Selv om mange av de nye minkoppdretterne på Jæren er bønder, er minkproduksjonen på Jæren til skade for landbruket. Som vi beskrev i 2.1. er pelsdyrnæringen på Jæren i direkte konkurranse med matproduksjonen om begrensede spredearealressurser. For Norge som helhet blir imidlertid kombinasjonen pelsdyr og landbruk mindre vanlig. Fra 2007 til 2013 sank andelen av pelsdyrbønder som også hadde andre husdyr fra 62,6%⁵² til 42%.⁴⁹ I 2013 var andelen pelsdyroppdrettere som drev med landbruk (hadde husdyr og/eller disponerte jord) 50,4%.⁴⁶ Korrigerer vi statistikken for et universitet, en skole, en dyrepark og diverse hobby hestehold, er den reelle andelen under 50%.⁴⁹

En del av pelsdyrutvalgets mandat er å "vurdere muligheten for omstilling til annen landbruksproduksjon basert på gårdsbrukets ressurser". En type pelsdyrdrift som verken er knyttet til landbruk eller gårdsbruk, er pelsdyroppdrett på fellesområder. På Revmoen, like utenfor Oppdal sentrum, er det over 30 kilometer med burrekker og omtrent 15 oppdrettere. Det finnes et titalls slike industrielle fellesområder i Norge av varierende størrelse.⁵³

Pelsdyrnæringen er innlemmet i flere av landbrukets økonomiske støtteordninger. Ironisk nok er det likevel de oppdretterne som ikke driver med landbruk som kommer best ut når pengene er fordelt. Avløserordningen og jorbruksfradraget har begge en maksimumsverdi. For en middels

⁵⁰ Basert på fødselsdato på innehavere av enkeltmannsforetak i brønnøysundregisteret.

⁵¹ Gundersen, F., og Juvkam, D., 2013. Inndelingener i senterstruktur, sentralitet og BA-regioner. Norsk institutt for by og regionforskning, NIBR-rapport 2013:1.

⁵² Hovland, I., 2008. Pelsdyrholdet i Norge - utvalgte emner. Nilf notat 2008-18.

⁵³ Leirfjord (Nordland), Lensvik (Agdenes, Sør-Trøndelag), Indal (Agdenes, Sør-Trøndelag), Storås (Meldal, Sør-Trøndelag), Oppdal (Sør-Trøndelag), Tingvoll (Møre og Romsdal), Tynset (Hedmark), Rendal (Hedmark), Haugsjåsund (Nissedal, Telemark), Kaldsvarden (Hå, Rogaland)

stor oppdretter som bor i et byggefelt på Oppdal, går hele dette beløpet (118.592 kr i året) rett på konto. En husdyrbonde risikerer derimot å ikke få en eneste krone ekstra i feriepengar og generelt skattelette dersom han i tillegg starter opp med pelsdyr.

Intensjonen med fraktutjevningstilskuddet er å bidra til å utjevne konkurranseforholdene for pelsdyrnæringa i ulike delar av landet. En uønsket effekt av tilskuddet⁵⁴ har likevel vært en sentralisering av fôrproduksjonen. Sogn og Fjordane hadde inntil nylig et eget fôrkjøkken. Sterkt subsidiert frakt av fôr med lastebil har bidratt til at det har vært økonomisk forsvarlig å flytte produksjonen til eksisterende anlegg i Trondheim og Sirevåg (Rogaland). Pelsdyrfôr er ferskvare og oppdretterne mottar som regel nytt fôr 1-2 gonger i uken. Andre eksemplar på ukentlige fôrleveranser over vannvittige avstander er fra Trondheim til Sandnessjøen (880km) og fra Hamar til Treungen (700km).

Med et prismaarked som igjen ser ut til å være tilbake i balanse og på et normalnivå i forhold til produksjonskostnader, er den norske pelsdyrnæringens fremtidsutsikter relativt forutsigbare (gitt at det ikke blir dramatiske endringer i markedet). Basert på utviklingstrendene i norsk pelsdyrproduksjon, kan vi med høy grad av sannsynlighet predikere at den fremtidige utviklinga vil karakteriseres av følgende strukturelle trender:

- Strukturrasjonaliseringen vil fortsette: antall farmer vil reduseres, men farmene vil bli større og produksjonsvolumet vil holde seg stabilt. Antall årsverk vil reduseres.
- Sentraliseringen vil fortsette: mindre reveproduksjon i distriktene og mer minkproduksjon i de sentrale jordbruksområdene.
- Reveproduksjonen vil reduseres i produksjonsvolum og enda mer målt i antall oppdrettere. Den gjenværende produksjonen vil til en viss grad konsentreres til fellesområder. På sikt er det høyst usikkert om norsk reveoppdrett vil overleve.
- Minkproduksjonen vil øke i produksjonsvolum, men holde seg relativt stabil i antall oppdrettere. Produksjonen vil ytterligere sentraliseres til Rogaland og de sentrale jordbruksområdene rundt Oslofjorden, Mjøsa og Trondheimsfjorden.
- Kombinasjonsdrift med landbruk vil bli langt sjeldnere. Unntaket er på Jæren.

⁵⁴ Et annet problematisk aspekt ved fraktutjevningstilskuddet, er at det, sammen med fôrtilskuddet, er notifisert som "gul" landbruksstøtte. Enkelt fortalt betyr dette at midlene kommer fra en begrenset pott med pengar som Norge i følge WTO-avtalen har til rådighet til å direkte beskytte norsk matproduksjon fra utenlandsk import. De senere år har vi blant annet sett at Norge har trukket flere matvarer fra målprissystemet for å ikke overstige det maksimalt tillatte støttenivået. Midlene pelsdyrnæringa mottar for å transportere fôr over vannvittige avstander er derfor midler som ellers ville gått til å opprettholde konkurransevnen til norsk matproduksjon.

Tabell 2.3.1. Pelsdyrnæringens utvikling 1996-2013. Tall hentet fra statens landbruksforvaltnings pt-900 statistikk: <http://32.247.61.17/skf/pt900/1310/PT900.HTM>

Årstall	Mink- oppdrettere	Mink avlstisper	Reve- oppdrettere	Rev avlstisper
2013	121	135536	182	47651
2012	119	113439	188	45855
2011	114	102182	201	45911
2010	120	99461	227	46807
2009	134	109468	282	55474
2008	153	114498	351	64404
2007	153	111529	399	70077
2006	142	93071	439	71831
2005	144	78194	481	75311
2004	131	64918	519	76493
2003	133	66796	537	72089
2002	143	66215	630	80553
2001	147	64494	645	78667
2000	139	53546	700	76445
1999	158	51045	850	87152
1998	156	53139	1028	114372
1997	160	48368	1117	126945
1996	151	41940	1076	113911